

Володимир Гнатюк 1871 — 1898

Футболки The Mountain
tkimport.com

Рідний Велеснів напоїв малого Влодка казками про звірів, що вмюють розмовляти, тужливою піснею і веселоцями. Тут він навчився розумної і незрадливої любові до рідної поневоленої України. А насамперед дід Гілько і баба Марія Савицькі.

Скільки ж бо то знали вони усяких оповісток і співанок! «Від них обох переймали все те домашні, особливо мій батько й мати. Крім того, двері нашої хати майже не замикалися перед різними людьми, що пересиджували в нас, немов у сільським касині, цілими годинами, особливо ж у неділі та свята або в довгі зимові вечори, та забавлялися або різними оповіданнями, яким я залюбки прислухувався та переймав їх, або відчитуванням усяких новинок із газетки, яка все в нас була, та книжок», — згадував В. Гнатюк.

З фотографії, що збереглася, дивляться ніжні очі материнські та тужливі й розумні батькові очі. Тут же фотокопія метрики про народження 9 травня 1871 року (за старим стилем) у Михайла і Василини Гнатюків сина Володимира. В тяжкі часи прийшов він на світ. Село ледве перебивалося в нестатках. Найповажнішою його установою була корчма, а народна школа ледве животіла. Коли ж Володимир закінчив перший клас, батьки віддали сина на науку до Бучача. Місто це залишило глибокий слід в його душі. Особливо ж бучацькі пам'ятки старовини. Тут Володимир закінчив народну школу і нижчу гімназію.

Шкільні та гімназійні свідоцтва свідчать про те, що найкращі успіхи хлопець мав зі словесності. У 1883 році він, учень третього класу народної школи, знав близько 100 довгих казок, багато пісень, переказів та анекдотів. Та крім словесності й фольклору була ще нужда. «Мої життєві обставини склалися все так, що поза годинами шкільними мусив я заробляти на життя вже від першого класу в гімназії»,— писав згодом Гнатюк. Але ніщо вже не могло заглушити інтересу до життя і творчості рідного народу. Першими були пісні з Велеснева та Бучача.

У 1889 році гімназист зібрав уже 500 пісень. А експонований тепер в музеї «Новий галичанин» був першим часописом, у якому публікувалися записи майбутнього вченого. Було це у 1890 році, вже після закінчення ним Бучацької нижчої гімназії. В журналі надруковано сім родинно-побутових пісень. Та незабаром «Новий галичанин» перестав виходити, і надісланий до редакції рукопис пропав. Гірка невдача не зупинила Володимира. Він починає складати нову збірку. Багато пісень записує Гнатюк в Григорові, куди на якийсь час переселилися його батьки.

Фотографія Володимира Гнатюка з Оленою Майковською переносить нас до Станіслава, де він навчався у вищій гімназії. В дівочому альбомі Олени Володимир записав вірш, що закінчується словами: «Но щастя, долі не найшов в світі, чи коли найду — сього не знаю!» Під віршем — дата: «12. XI. 1892». Поруч — дописка олівцем: «16. IX. 94 найшов долю». Олена Майковська стала дружиною Гнатюка і доброю помічницею в його праці.

У Станіславі Володимир продовжував збирати народні пісні, хоч, як сам висловлювався, «очевидно не мав іще свідомості їх ваги для науки». Як науковець Володимир Михайлович сформувався за роки навчання у Львівському університеті під впливом Івана Франка, з яким щиро заприятелював.

Вчитися було важко. Допікали матеріальні нестатки. «Ані чоботи, ані убрання, ані футро, нічо не могу тепер полагодити, тому що не маю грошей, навіть на борг буду їсти... Коби вже було легше, бо я аж не знаю, що собі робити, що ти слаба, і навіть нема грошей, щоби купити щось тобі ліпшого з'їсти або що. Моя любенька Іруся...

Коби хоть вона була здоровенька...» Ці слова надibuємо в листі до любої дружини, яка в 1897 — 1898 роках перебувала з маленькою донечкою у родичів Гнатюка в селі Великий Ходачків біля Тернополя. Цікаво, що перед тим до Гнатюка звертався за допомогою в тяжкій матеріальній скрут відомий художник Іван Труш.

Експозиція розповідає про формування демократичних поглядів молодого студента. Полум'яне слово Кобзаря! Як і для інших, воно було для Гнатюка чистим і закличним дороговказом. Знайомимося з його рецензією на статтю Франка «Шевченко героєм польської революційної легенди». Серед експонатів — невеличкий друкований портрет Кобзаря з особистого архіву Гнатюка. В цьому ж архіві було знайдено кольорову репродукцію портрета Івана Франка роботи художника І. Труша.

Про значення прогресивної преси для ідейного загартування молодого вченого свідчать його огляди часописів «Народ», котрий видавали І. Франко і М. Павлик, та «Житє і слово», видавцем якого був Франко.

В рецензії на третій і четвертий томи журналу «Житє і слово» за 1895 рік Гнатюк з великою симпатією говорить про М. Г. Чернишевського і російського письменника-революціонера М. Л. Михайлова. А в рецензії на п'ятий том за 1896 рік, в якому опубліковано статтю Г. В. Плеханова «Робітницький і революційний рух в Росії», Гнатюк писав: «Як попередні річники «Житя і слова», так і послідній для нас важний і інтересний. В нім заміщено цілий ряд статей, що дотикають дуже живих справ, головно політичних». Матеріали про знайомство Гнатюка з молодим чеським ученим Франтішеком Главачком висвітлюють, з одного боку, роль Гнатюка в зацікавленні зарубіжних учених Україною, зокрема творчістю Франка, а з другого — інтерес Гнатюка до життя братніх слов'янських народів. У листі на адресу Велеснівського музею чеський україніст писав: «Я не тільки знав Гнатюка, але то був мій найкращий друг, про якого я і тепер згаду з радістю».

Ось свідчення Михайла Мочульського: «1897 року восени молодь вибрала головою «Академічної громади» Володимира Гнатюка, великого Франкового прихильника...

Гнатюк, двадцятишестилітня людина, широкоплечий, гарний з обличчя, блідий, з коротко стриженою білявою бородою, вийшов після вибору на ступінь, на якому стояла професорська кафедра (вибір відбувався в університетській залі), і звідти сказав зараз свою програмову промову. Він, як звичайно, говорив тихим голосом, але плавко, свою промову перетикав густо поезією «проскрибованого» Франка й закликавав товаришів здійснювати Франкові ідеали».

Очолювана Гнатюком «Академічна громада» вирішила відзначити 25-річчя письменницької діяльності Івана Франка. На плечі юнака лягли обов'язки голови ювілейного комітету. А якраз тоді Франко піддавався шаленому цькуванню польських людовців й українських народовців. До підготовки ювілею Гнатюк залучає багатьох видатних діячів науки і культури — Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, Федора Вовка, Олену Пчілку, Агатангела Кримського, Івана Труша. На його прохання молодий талановитий композитор Станіслав Людкевич написав музику до Франкових творів «Вічний революціонер», «Не забудь юних днів», «Розвійтеся з вітром».

До ювілею Каменяра за участю Гнатюка було видано збірку ювіляра «Мій ізмарагд» та альманах «Привіт Д-ру Івану Франку». У Велеснівському музеї зберігається оригінал запрошення на ювілейні вечорниці, що відбулися у Львові 30 жовтня 1898 року. У вступному слові Володимир Гнатюк дав чітку оцінку праці Франка: «Він перший у нас в Галичині сягнув думками поза границі нашої вітчизни і своїми творами вказав шлях до широкої європейської культури. Він причинився найбільше до розбудження нашого духовного життя і зв'язав своє ім'я якнайтісніше з історією нашого письменства». З листа великої української співачки С. Крушельницької до Гнатюка довідуємось, що за його посередництвом Франко дістав тоді від неї символічний ювілейний дарунок — прекрасний ріг достатку.

І. Герета, О. Черемшинський